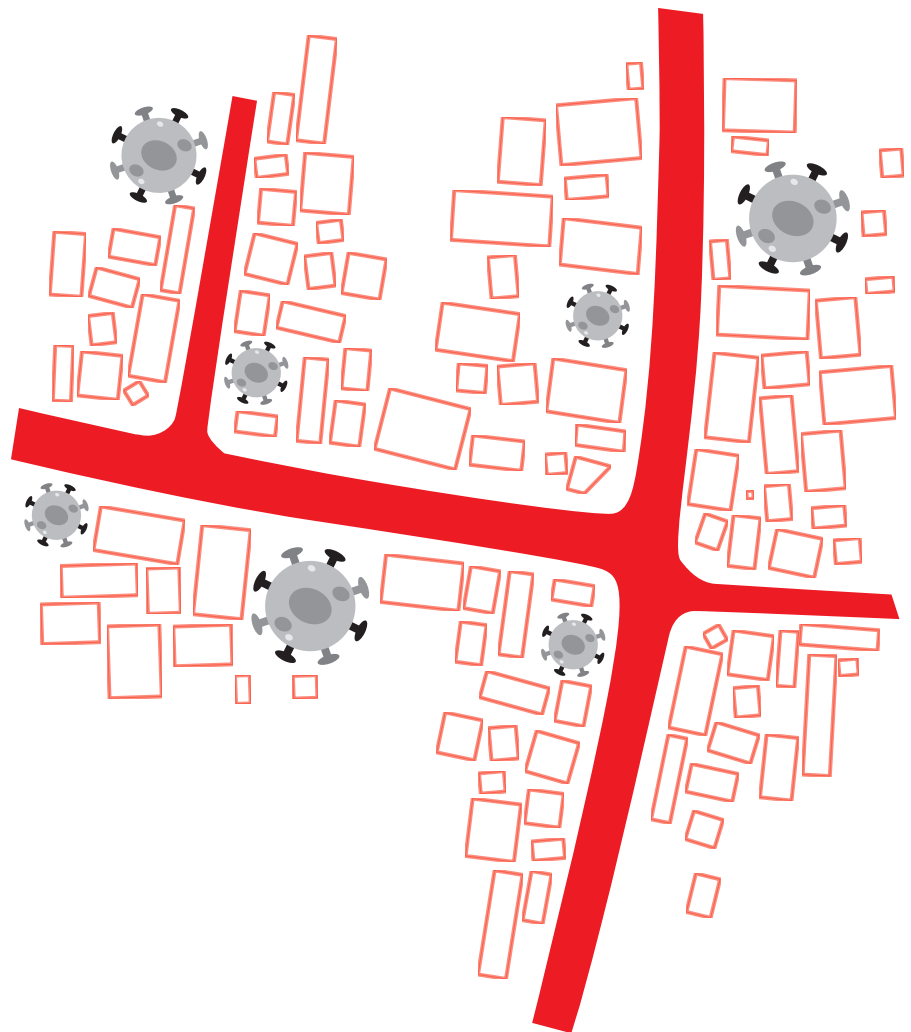

32. SEDLARJEVO SREČANJE

Petek, 17. septembra 2021

Urbanistično načrtovanje
skozi prizmo pandemije
izzivi in predlogi

32. SEDLARJEVO SREČANJE

Urbanistično načrtovanje skozi prizmo
pandemije - izzivi in predlogi

ZBORNİK POVZETKOV 32. SEDLARJEVEGA SREČANJA

Srečanje organizira Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije - DUPPS

Ljubljana, 2021

Sofinancerja 32. Sedlarjevega srečanja:

Ministrstvo za kulturo RS

Mestna občina Ljubljana

Mestna občina
Ljubljana

Gostitelj srečanja:

Fakulteta za gradbeništvo in
geodezijo
Univerza v Ljubljani

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za gradbeništvo
in geodezijo

Sponsor publikacije Urbani izziv / strokovna številka - Zbornik 31. Sedlarjevega srečanja:
Urbanistični Inštitut RS

Organizacijski odbor in redakcija publikacije:

Alma Zavodnik Lamovšek
Manca Jug
Katarina Konda
Liljana Jankovič Grobelšek
Gregor Čok
Mojca Šašek Divjak

Organizacija na UL FGG:

dr. Alma Zavodnik Lamovšek

Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije

The Town and Spatial Planning Association of
Slovenia

Karlovška 3, 1000 Ljubljana, Slovenija

drustvo.dupps1@gmail.com

<http://www.dupps.si>

V Ljubljani, 17. oktobra 2021

URBANISTIČNO NAČRTOVANJE SKOZI PRIZMO PANDEMIJE

IZZIVI IN PREDLOGI

S ciljem omejiti gospodarsko in družbeno škodo, ki jo je povzročila pandemija Covid 19 (v nadaljevanju pandemija), so se odgovorni na ravni EU dogovorili o načrtu za gospodarsko okrevanje, ki bo omogočil izhod iz krize in postavitev temeljev za sodobno in bolj trajnostno Evropo (https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_sl). Tudi evropska zveza prostorskih planerjev (ECTP_CEU, <http://www.ectp-ceu.eu/index.php/en/>) je sprejela deklaracijo za vključujočo in pravično prihodnost po pandemiji za vse (<http://www.ectp-ceu.eu/index.php/en/publications8/manifesto-2>), ki skuša izkoristiti in mobilizirati ustvarjalno moč prostorskih in urbanističnih planerjev pri reševanju aktualne socialne in gospodarske krize. Pandemija je namreč še okrepila neenakosti in razlike ter razkrila krhkost evropskih družb.

V Sloveniji se prav tako nismo mogli izogniti kratkoročnim učinkom pandemije, za katere pa že vemo, da bodo imeli na srednji in dolgi rok lahko ogrožajoče vplive na blaginjo ter kakovost življenja. V DUPPS želimo skupaj s prostorskimi in urbanističnimi planerji prispevati k izvajanju ciljev trajnostnega prostorskega razvoja za bolj zeleno in bolj odporno Slovenijo in Evropo, ki bo temeljil na strokovnih podlagah in odločitvah. Le na ta način lahko ustvarjamo prožnejše urbane sisteme in kakovostnejše urbano ruralne odnose v širših funkcionalnih urbanih območjih, ki bodo tudi s pomočjo prostorskega planiranja pripomogle k boljšemu okrevanju po trenutni pandemiji in k boljši pripravljenosti na prihodnje, do sedaj še neznane izzive.

Letošnje Sedlarjevo srečanje bo zato vsebinsko povezano z vplivi pandemije na prostorski razvoj. Obravnavano temo bodo osvetlila aktualna prostorska in urbanistična vprašanja, ki so se odprla že v prvem, še bolj pa v drugem valu pandemije. Prispevki naslavljajo teme z vidika trenutne situacije, vplivov prvega in drugega vala na kakovost bivanja ter prostorski razvoj urbanega (in podeželskega) prostora. Avtorji razmišljajo o prihodnji prostorski organizaciji (razmeščanje in izvajanje) dejavnosti v prostoru in naslavljajo vprašanja o vplivih pandemije na prihodnji prostorski razvoj.

PROGRAM 32. SEDLARJEVEGA SREČANJA

Urbanistično načrtovanje skozi prizmo pandemije- izzivi in predlogi

8.00 *Prijava udeležencev*

9.00 **Uvodni nagovori in pozdravi predsednice DUPPS ter predstavnikov vidnih institucij**

dr. Alma Zavodnik Lamovšek, predsednica DUPPS

Georgi Bangiev, direktor Direktorata za prostor, graditev in stanovanja, MOP

mag. Miran Gajšek, vodja Oddelka za urejanje prostora, MOL

dr. Igor Bizjak, direktor Urbanističnega inštituta RS

9.35 Uvodni referat: Kerri Farnsworth, Founding Director, 360° Cityshapers

The COVID-19 Pandemic: preparing for the new 'normal'

COVID-19: priprava na »novo normalnost«

(referat bo podan v angleškem jeziku)

10.00 *Odmor za kavo*

10.15 **1 sklop: Ali se vloga obstoječih prostorskih struktur spreminja?**

Moderatorica : dr. Alma Zavodnik lamovšek

dr. Mojca Šašek Divjak, upok. znanst. svet.

Urbanistično načrtovanje v okviru regionalnega mesta – po korona krizi

dr. Andrej Šmid

Slovenska suburbia - struktura onkraj reda, fenomen izven pozornosti, tkivo brez centralnosti, prebivalstvo brez skupnosti - v pandemiji z najmanj nevarnostmi

izr. prof. Uroš Lobnik

Razvojni potenciali suburbije skozi prizmo pandemije

Dušan Blatnik

Ali potrebuje prostorsko načrtovanje »corona zakon«

prof. dr. Andrej Pogačnik, upok.

Nova doktrina prostorskega načrtovanja in urbanizma kot jo terjajo pandemije

Kratka razprava

11.25 – *Odmor za kavo*

11.40 **2 sklop: Prostorski izzivi za varno in zdravo življenje v razmerah »nove normalnosti«**

Moderatorica : dr. Liljana Jankovič Grobelšek

Jernej Červek, izr. prof. dr. Alenka Fikfak

Urbana reciklaža kot odgovor na sodobne probleme mest – primer Murska Sobota

Jana Kozamernik, mag. Ina Šuklje Erjavec
Izzivi načrtovanja zunanjih ureditev za daljinske telesne dejavnosti

dr. Manca Plazar
Vloga in možnosti stanovanjskih sosesk pri obvladovanju pandemije

mag. Ina Šuklje Erjavec, Jana Kozamernik
Ven za zdravje – vloga zelenih površin v podporo javnemu zdravju

Kratka razprava

12.40 *Odmor za kavo*

12.55 **3 sklop: Prostorski potenciali za ponovni gospodarski zagon**

Moderatorica : dr. Mojca Foški

Oskar Cafuta
Izziv gospodarsko-poslovnih con in njihova prihodnost po pandemiji

doc. dr. Mojca Foški, doc. dr. Gregor Čok, doc. doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek,
Jana Breznik, asist. dr. Gašper Mrak

Delo od doma v pogojih pandemije COVID 19

dr. Barbara Lampič, Lea Rebernik
Dinamika prostorskih sprememb na funkcionalno razvrednotenih območjih kot posledica pandemije

doc. dr. Naja Marot, David Klepej, prof. dr. Irena Ograjenšek, Nina Stubičar, Manca Krošelj, doc.
dr. Uroš Horvat

Izzivi mestnega turizma v času pandemije na primeru Mestne občine Ljubljana

mag. Borut Pegan Žvokelj, dr. Igor Bizjak, Matej Hašaj, Andrej Prevc, prof. dr. Marko Bajec, Aleš
Smokvina

Vpliv digitalizacije na upravljanje s prostorom

Kratka razprava

14.05 **Vodena razprava in zaključki 32. Sedlarjevega srečanja**

Moderatorica : dr. Liljana Jankovič Grobelšek

14.45 *Zaključek 32. Sedlarjevega srečanja z druženjem ob kosilu*

Udeležba na Sedlarjevem srečanju prinaša 3 kreditne točke pri Zbornici za arhitekturo in prostor Slovenij.
Predavatelji na Sedlarjevem srečanju pa boste lahko uveljavljali 4 kreditne točke.

VSEBINA

(besedila niso lektorirana)

UVODNI IN POZDRAVNI NAGOVORI

UVODNI REFERAT.....	11
SKLOP I - Ali se vloga obstoječih prostorskih struktur spreminja?.....	13
SKLOP II - Prostorski izzivi za varno in zdravo življenje v razmerah »nove normalnosti«.....	25
SKLOP III - Prostorski potenciali za ponovni gospodarski zagon.....	33

UVODNI IN POZDRAVNI NAGOVORI

(nagovori bodo podani na srečanju)

dr. Alma Zavodnik Lamovšek, predsednica DUPPS

Georgi Bangiev, direktor Direktorata za prostor, graditev in stanovanja, MOP

mag. Miran Gajšek, vodja Oddelka za urejanje prostora, MOL

dr. Igor Bizjak, direktor Urbanističnega inštituta RS

UVODNI REFERAT

Kerri Farnsworth

The COVID-19 Pandemic: preparing for the new 'normal'

One thing the coronavirus pandemic has forcefully underlined is that whilst we may all be in the same storm, we are most certainly not all in the same boat. Even at this early stage, we know that COVID-19 has exposed cruel divisions in its impact on different demographics, ethnicities, social groups and genders. The rapid roll-out of vaccinations in Europe during 2021 so far has alleviated many fears and some practical challenges: but it may be 2022 before everyone has full immunological protection, with younger age groups in particular remaining vulnerable for longer. We cannot rely on efficacy of current vaccines, given virological mutations, nor ignore the likely need for regular annual repeat immunisations (as with influenza). We cannot rely on 'going back to normal' - because there will be a new post-pandemic 'normal' for Europe.

Urbanists are in a unique position to help shape this new post-pandemic urban 'normal', and to aide what will inevitably be a difficult transition, because we are one of the few professions that consider and understand the city holistically. We know what good urban design looks like, and it's benefits to society in the long term. We know that good health is not just about physical condition, but about how people feel mentally and emotionally too. The experience of many citizens during this pandemic will have reinforced their understanding and their desire to live in healthy human-scale environments: to live in homes with sufficient space & features for the needs of all of its occupants; to have access to either their own private space or an adjacent shared public spaces, where they can safely socialize, exercise or simply relax; to have free and easy access to green & blue infrastructure within a reasonable walking distance from their homes; to be able to access good quality fresh food on a daily basis; to be able to easily and quickly access appropriate healthcare services; and to have clear regular involvement in and guidance on how their city is changing.

Urbanists must quickly harness these experiences and the bottom-up pressure they have created to ensure that governments prioritise and practice good urban design. We need to move from this being in the '*nice-to-have*' category - too often determined by ability to pay - to the '*essential*' category, and for all communities. We need to collate our collective decades of experience in Europe to make sure our leaders stop valuing short-term capital gain ahead of long-term costs & lost benefits to society. It may seem strange to say, but we can all actually benefit from this pandemic in the long-term, because it has brutally shown to us what really matters in society.

SKLOP I

Ali se vloga obstoječih prostorskih struktur spreminja?

dr. Mojca Šašek Divjak, upok. znanst. svet.

Urbanistično načrtovanje v okviru regionalnega mesta – po korona krizi

Zanima nas, kaj bo drugače po korona krizi, kako se bodo spremenili cilji in usmeritve prostorskega načrtovanja, tudi kakšni bodo novi ustrezni urbani vzorci. Pojavljajo se drugačni pogledi na življenje v mestu, na način bivanja in dela v njem. Sprašujemo se, kako na novo organizirati mestni prostor in doseči ustrezno mobilnost. Razmišljamo o primerni gostoti prebivalstva, o delu na daljavo, dostopnosti zelenih površin, itd.

Osredotočila se bom na poselitev v okviru širšega, regionalnega mesta. Zaradi epidemije in ukrepov, ki preprečujejo gibanje, se vse več ljudi zanima za življenje v primestnem prostoru. Če se želimo izogniti preveliki razpršenosti poselitve, so manjši zgoščitveni centri, ki so vezani tudi na javni transport, še vedno ustrezna rešitev.

Decentralizirani zgoščitveni model vključuje dvojne strategije:

1. Razvijanje osrednjega strnjenelega mesta in njegovega zgodovinskega jedra (model delitve mesta na avtonomne dele, mešana raba območij, prenova obstoječih urbanih struktur, sprememba modela transporta, upoštevanje urbane ekologije ...).
2. Na suburbaniziranih primestnih območjih pa zgoščevanje poselitve v obliki manjših zgoščitvenih centrov in dobrih povezav med njimi ter osrednjim mestom.

Model je ustrezen za širjenje primestne poselitve, posebno pa za zgoščitev pozidave v območjih nižjih gostot enodružinskih hiš, ki so do sedaj predstavljale glavni del širjenja predmestnih površin. Ob postaji hitrega javnega prevoza je organiziran nov zgoščitveni center z mešano rabo, kjer je ob osrednjem komercialnem in poslovnem programu stanovanjsko naselje z nekaj srednje gostimi tipi stanovanjske gradnje nižjih višin. Okrog njih pa so locirane enodružinske hiše z nekoliko gostejšo pozidavo (vrstne, dvojčki, atrijske hiše) in v širšem radiju samostojno stoječe enodružinske hiše.

Zgoščitveni center po idealni shemi leži ob cestni in železniški infrastrukturi, kjer je organiziran tudi javni potniški promet, ker ne želimo prevelike odvisnosti samo od osebnega avtomobilskega prometa. Ker se v času epidemije vedno bolj uveljavljajo delo, študij in učenje na daljavo s pomočjo računalniške tehnologije, je mogoče veliko stvari izvesti »od doma«. To velja tudi za nakupovanje. Zato so se dnevne delovne, študijske in druge migracije močno zmanjšale. Javni potniški promet je bil tudi zaradi tveganj za širitev epidemije v zadnjem letu precej okrnjen in delno celo ustavljen. Trenutno ljudje zaradi možnosti okužbe bolj zaupajo prevozu z osebnim avtomobilom. Po podatkih iz zahodne Evrope 40 %–60 % ljudi sedaj uporablja javni transport manj pogosto. Kljub temu pa bi ga morali obdržati kot pomemben servis, saj za marsikoga ostaja edina možnost prevoza (za šolarje, mlade, upokojece), njegova uporaba pa se bo z umerjanjem kriznih razmer postopoma povečala. Vendar je potreben posodobitve (električni avtobusi, elektrificirani in modernejši vlaki z manjšimi vagoni itd.). V sredstvih JPP bodo verjetno ostala v veljavi tudi

nova pravila za preprečevanje infekcij (nošenje mask, razkuževanje rok, medsebojna razdalja, prezračevanje, dezinfekcija površin ...).

Prometne povezave bi sicer morale temeljiti na vseh oblikah prevoza (osebni avtomobilski, javni potniški, motoristični, kolesarjenje...). Zaradi korona krize nekatera evropska mesta načrtujejo precejšnje povečanje površin za kolesarjenje in hojo ter povečanje javno dostopnih zelenih površin.

Trajnostno in zdravo mesto pomeni tudi drugačno ureditev skupnih odprtih prostorov, kjer bo možnost srečevanja na novo definirana. Ukrepi za preprečevanje epidemij in socialno distanciranje bodo vsekakor vplivali tudi na oblikovanje rekreacijskih, parkovnih in drugih odprtih zelenih površin, ki imajo prav zato vedno večji pomen za kakovost življenja v mestu.

dr. Andrej Šmid

Slovenska suburbia - v pandemiji z najmanj nevarnostmi

Ob skoraj popolni prezrtosti fenomena suburbie v slovenskem znanstvenem in strokovnem diskurzu je skozi prizmo pandemije ta zanimiv strukturni in funkcionalni fenomen preživel kot najmanj opazna in od javnega življenja najbolj oddaljena naselitvena morfološka in vsebinska kategorija.

Čeprav bi lahko kot najbližji izraz v slovenščini uporabljali "predmestje" oz. pridevnik "pred mesten", prevod pa "suburbium, -bŷ", ki je definiran že v "*Dictionarium Latino-Carniolicum*" (1608–1710), Matija Kastelec - Gregor Vorenc, gre pri obravnavi prostorskega fenomena, poimenovanega "suburbia" za nekaj bistveno bolj določnega in ulovljivega.

Če lahko slovensko suburbio definiramo kot strukturno neregularno, vsebinsko izključno stanovanjskih dejavnosti, tipološko izključno individualne gradnje, morfološko neizoblikovano in po urbanem oblikovanju neizrazito in površinsko - torej urbani fenomen med urbanim na eni in ruralnim na drugi strani - nam pogled skozi prizmo pandemije razkrije njene doslej prezrte kakovosti v zdravstveno epidemiološkem smislu: izoliranost najmanjših skupin prebivalcev, odsotnost možnosti uporabe skupnostnih objektov in javnih površin, prostranost in obsežnost robnega stika z naravnimi okolji in nenazadnje razmeroma nizko gostoto poselitve. Tako je ob popolni infrastrukturni in telekomunikacijski opremljenosti postala suburbia varnejše okolje od mesta, a še vedno lokacijsko, po funkciji in oblikovno distancirana od vaških naselij. Vseprisotni virus in posledično izolacija očitno ne uspevata v neizrazitih urbanih strukturah.

Prispevek skuša ujeti in izmeriti fenomen slovenske suburbie z vatli urbane strukture in namenske rabe, morfologije in koherence vsebin, ga preveriti s kazalci gostote poselitve ter v obravnavo uvesti kriterij "regularnosti" strukture - ob prikazu posamičnih primerov iz slovenskega urbanizma.

izr. prof. Uroš Lobnik

Naslov prispevka: Razvojni potenciali suburbije skozi prizmo pandemije

Suburbija v slovenskem prostoru ni prepoznana kot prostorsko razvojna načrtovalska entiteta. S pojavom pandemije in njenim trajanjem so se nekatere prostorske in razvojne danosti (posredno tudi podeželja) izkazale kot prednostne in izjemno pomembne za razvoj urbanih regij.

V preteklem letu je bilo mogoče zaznati povišan interes za bivanje izven mest, v suburbanih strukturah, v vseh državah sveta. S pojavom pandemije je mogoče zaznati nove trende razvoja suburbije. Vsaka država se reševanja prostorskega razvoja suburbije loteva na svoj način, Slovenija, ki sodi med najbolj suburbane države v Evropi, pa se nahaja pred izjemno priložnostjo, da se vprašanje razvoja suburbije loti na ekspeditiven način. Ob pregledu značilnosti prostorskega razvoja suburbije v minulih dveh stoletjih bodo osvetljeni razvojni potenciali, ki so jih na novo pokazale izkušnje z reševanjem pandemije.

Predavanje bo razložilo potrebe po prostorskem reševanju razvoja suburbije skozi prizmo pandemije. Na podlagi pridobljenih izkušenj in potreb po zaščitnih ukrepi bo osvetljen strateški pomen načrtovanja suburbije. "Zapiranje" občinskih območij je nedvomno pokazalo, kako pomembno je čim bolj celostno načrtovanje prostorskega razvoja urbanih regij tudi v Sloveniji - v tem oziru bo predavanje osvetlilo potencialne integriranja suburbanih območij v prostorski razvoj policentričnih urbanih struktur ter trajnostne mobilnosti, prikazalo nujno, razloge in potrebe po diverzifikaciji stanovanjskega tkiva ter javnih objektov, možnosti ter zahteve za celostno načrtovanje omrežij javne infrastrukture in obrazložilo pomen načrtovanja ter vzpodbujanja razvoja novih tipologij odprtega prostora suburbije (ne le v strnjениh območij, temveč predvsem v regiji, kjer smo priče novim razvojnim trendom in novim tipom odprtega prostora).

Pandemija je pokazala potrebo in priložnost po regeneriranju ruralno - urbanih odnosov - oziroma je pokazala, da bo smiselno vplive suburbanih struktur na razvoj mest in podeželja na novo pregledati ter ovrednotiti. Prostorsko razvojni potenciali suburbije so se v času pandemije razkrili ter pojavil povsem na novo. Ob dejstvu, da je suburbija tista urbana struktura, ki je minulih dvajset let podvržena najbolj intenzivnim urbanim procesom, načrtovanje mest in naselij ni možno brez skrbnega in ustreznega načrtovanja razvoja suburbanih območij - navsezadnje so raziskave suburbije po svetu pokazale, da so suburbana območja najbolj "zdravi" teritoriji mest (bolj od strnjениh mest ter podeželja).

Dušan Blatnik

Ali potrebuje prostorsko načrtovanje »corona zakon«

Ali smo bili pripravljeni na pandemijo? Kaj smo se naučili iz pandemije? Kaj smo se naučili iz zgodovine pandemij? Seveda so to aktualna vprašanja tudi v okviru PROSTORSKEGA RAZVOJA, zato mora odgovore nanje poiskati naša stroka. V času trajanja pandemije prostorska stroka (v najširšem pomenu) nima več kaj ukreniti. Svoje je postorila v času pred pandemijo, v sklopu prostorskega načrtovanja, kot velewa prostorska zakonodaja. Z interdisciplinarnim prostorskim načrtovanjem smo bolj ali manj upoštevali simulacije raznih dosedanjih pandemij (velikih naravnih havarij). Zato prostorsko načrtovanje potrebuje corona zakon.

Teza: na epidemijo covid 19 nismo bili pripravljeni. Proučiti moramo primernost oziroma neprimernost prostorskega načrtovanja za čas epidemije. *Teza:* brez vsestranske analize delovanja prostorske stroke med epidemijo, ne moremo izboljšati prostorskega načrtovanja v prihodnosti.

Za potrebe proučevanja vpliva pandemije ni potrebno členjenje pandemije na tako imenovani prvi, drugi ali tretji val. Pri tem si še zdravstvena stroka ni enotna. Vplive pandemije je treba obravnavati celostno: od začetka do konca pandemije. Njen vpliv na prostorsko stroko je nesimetričen, asimptomatičen, nesorazmeren, ...

Teza: neposreden vpliv pandemije na prostorsko stroko je minimalen, posreden vpliv pa bo maksimalen.

Po epidemiji bodo številne napake, pomanjkljivosti, nedorečenosti, prednosti, ... na vseh ravneh človekove dejavnosti – torej tudi pri vseh strokah - pustiti slabosti, vendar jih upoštevati. Za prostorsko stroko bodo pomembne vse vrste analiz pandemije: »Ali je bilo dovolj preverjenih grobnih površin? Ali so viri pitne vode dovolj varovani? Ali je logistiki omogočeno pokrivanje cele države? So deponije za kontaminirane materiale primerne, zadostne, ...? Po vsej verjetnosti bo treba s stališča pandemije izboljšati prostorsko zakonodajo. In seveda vse podzakonske akte in normative. Ponovno bomo izpostavili »stare izkušnje«, tudi tiste pred letom 1991. Morda bomo odkrili kakšno kvalitetno postavko v družbenem planiranju, ki bi jo uporabili v aktualnem prostorskem načrtovanju. Med njimi je pojem policentričnega razvoja. Vsekakor bo moral močan »lobi vlagatelj« obrzdati konje lastnega prostorskega razvoja. Prostorska stroka mora postaviti servilnost dnevni politiki na stran in urediti lastne vrste. Predvsem pa je prostorska stroka dolžna v vsej svoji širini ljudstvo kontinuirano izobraževati do te mere, da bo prostorsko načrtovanje, urbanizem, arhitektura razumljena. Vsaj večini.

V obdobju osamosvojitve je del naših rojakov gledal na te aktivnosti izza meje RS. In se prej ali slej vrnil nazaj. Ob aktualni pandemiji pa se je marsikateri Slovenec (meščan) umaknil na tako imenovano podeželje.

Teza: v ruralnem okolju je ključ prostorskega načrtovanja pandemije. Naše podeželje je relativno dobro ohranjeno in solidno infrastrukturno opremljeno. Po letu preživljanja epidemije na podeželju je marsikdo odkril, da ima tudi podeželje vse tisto, kar imajo veliki. Trend selitve v ruralno zaledje urbanih naselij. Iz sveta se tudi k nam prenaša dejavnost Airbnb in »digitalni nomadi«. Lokacijski potencial podeželja obstaja; izkoristimo ga.

prof. dr. Andrej Pogačnik, upok.

Nova doktrina prostorskega načrtovanja in urbanizma kot jo terjajo pandemije

Usmeritve v urbanizmu in prostorskem načrtovanju se bodo zaradi te in bodočih pandemij korenito spremenile. Nastale bodo same po sebi kot posledica strahu, ogroženosti, svaril medicinske stroke ali - preprosto - zaradi delovanja trga. Ukrepanje naše stroke pa bo počasno, obotavljivo, saj so nujne spremembe v mnogočem diametralno nasprotne dosednji doktrini: zapiranje v okvire držav, regij in lokalnih skupnosti namesto globalizacije, delovnih in trajnih migracij; manjša mesta namesto megalopolisov; manj prostorov druženj kot so trgi, ploščadi, parki, velike kulturne in športne dvorane in več mikroprostorskih ureditev za zapiranje znotraj "mehurčkov" posameznikov, družin in skrajno omejenih skupin; manjše koncentracije gradnje po tlorisu in višini; manj dvigal in notranjih hodnikov ter več zunanjih stopnišč, hodnikov, ločenih balkonov ter teras; manj javnega prometa in več osebnih avtomobilov, skuterjev, koles, skirojev ter pešačenja; več lastne proizvodnje in distribucije hrane in manj velikih nakupovalnih središč; večja fleksibilnost javnih zgradb v smislu preureditve v več ločenih namembnosti ter v več manjših prostorov, namenjenih zdravljenju, začasni nastanitvi, oskrbi in vitalno nujnim storitvam; več domačega turizma in izletništva ter manj mednarodnega turizma, še zlasti na druge kontinente; več sekundarnih bivališč oziroma vikendaštva in manj hotelskih silosov; večje izkoriščanje domačih virov energije, rudnin, lesa in manj zapiranja rudnikov ali prepovedovanja vodnih, nuklearnih ali vetrnih elektrarn. Velike in s tem ranljive sisteme oskrbe z vodo, energenti, daljinskega ogrevanja, predelave in deponiranja odpadkov bodo zamenjali manjši, lokalni, bolj odporni.

Nekontrolirana, eksplozivna rast človeške vrste ter z njo povezana urbanizacija se bo izkazala kot past in trajna pretnja za omejevanje pandemij. Veliko gospodarsko nazadovanje in dolgovi, ko so si države izposojale fiktivni denar za preživetje in za prvo okrevanje bodo terjali več gospodarsko profitabilnih dejavnosti, ki pa bodo lahko bolj posegale v naravne vire in okolje. Po drugi strani pa bomo priča razmahu tele-dejavnosti, kot so delo, šolanje, nakupovanje, diagnostika in zdravljenje na domu ter še večjemu pospešku razvoja znanosti, robotike, inteligentne gradnje hiš ter mest.

V povzetku je naštetih le nekaj nujnih usmeritev. Oviro spremenjeni doktrini v prostorskih vedah pa predstavljata zlasti dva pojava. Prvi je psihološki, ko ljudje radi in hitro pozabimo na nevarnost, ko ta mine. Tako ravnamo po poplavah, potresih, sušah, vročinskih valovih; odzivi na tovrstne ujme so počasni, časovno zamaknjeni in manj obsežni od načrtovanih. Drugi se kaže že sedaj. Del stroke in javnosti namreč že na vrhuncih boja s pandemijo prave ukrepe zamenjuje z znanimi parolami o varstvu okolja, narave, politikam proti globalnemu segrevanju itd. Nihče nima nič proti navedenim usmeritvam, toda virusi ali odporne bakterije so nekaj drugega. Živijo v ljudeh, širijo se med ljudmi in ne v prosti naravi, neodvisno od onesnaženega zraka, hrupa, visokih temperatur, so neodvisne od biotske raznovrstnosti ali krajinske tipike. Boj z virusi terja specifično znanstveno in zdravstveno ukrepanje, obenem pa tudi spremenjeno urejanje prostora.

SKLOP II

Prostorski izzivi za varno in zdravo življenje v razmerah »nove normalnosti«

Jernej Červek, izr. prof. dr. Alenka Fikfak

Urbana reciklaža kot odgovor na sodobne probleme mest – primer Murska Sobota

Ukrepi za zajezitev pandemije so samo še poudarili probleme sodobnih mest, ki se prepočasi odzivajo na sodoben način življenja, podnebne spremembe oziroma se prepočasi prilagajajo na zahteve, ki izhajajo iz načel trajnostnega razvoja (Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030, Habitat III, URBANA AGENDA EU).

Glavni ukrep v okviru omejevanja pandemije je vzdrževanje socialne distance oziroma vzdrževanje varnostne razdalje do sočloveka, v izogib gneči in neposrednemu kontaktu. Tovrstni ukrepi so posledica urbane gostote, ki spodbuja koncentracijo prebivalstva, kjer je gneča produkt vsakodnevnega srečevanja ljudi, zbiranja množic in tesnih stikov. Posledice se kažejo v potovalnih navadah, bivanju in delu, kot tudi pri srečevanju in druženju večjih skupin ljudi. V prispevku bodo izpostavljeni vplivi ukrepov za preprečevanje pandemije na spremembe v organizaciji urbanega prostora.

Odločanje o omejitvah, ki zadevajo delovanje in funkcionalnost urbanega prostora, ne sme biti začasno in enostransko, temveč naj postane posledica usmeritev trajnostnih urbanih politik, celostnega načrtovanja na ravni mesta. Ta način načrtovanja in premisleka o razvoju urbanega omogoča pristop z urbano reciklažo, pri kateri gre za poseg v urbani prostor s stalnim prilagajanjem sodobnim zahtevam in spremembam le-teh, ki vključujejo zbiranje in analizo podatkov o obstoječem stanju in ugotovitve povezujejo s prakso. Reciklažni urbanizem se usmerja v prilaganje obstoječe urbane strukture novemu načinu življenja, ki ga vse bolj narekuje trajnostni razvoj.

Urbana gostota, stavbna tipologija, mobilnost in organizacija javnih odprtih površin itd. so ključni gradniki mest, ki so jih razni ukrepi za zajezitev pandemije COVID-19 še dodatno postavili pod vprašanje prihodnjega razvoja. Urbana reciklaža predstavlja sodoben pristop v načrtovanju in usklajevanju ravnovesja med zgoraj omenjenimi urbaniimi gradniki. Koncept, ki bo predstavljen na primeru soseske v mestu Murska Sobota.

Jana Kozamernik, mag. Ina Šuklje Erjavec

Izzivi načrtovanja zunanjih ureditev za daljinske telesne dejavnosti

Spremenjene življenjske okoliščine v času epidemije so okrepile zavedanje o koristnosti rekreacije v zunanjem okolju. Prebivalci so pričeli bolj uporabljati zunanje površine v mestih in naseljih, predvsem pa v njihovi bližini. Pokazalo se je, kako pomembni so za dobro počutje in zdravje ustrezni prostorski pogoji za vsakdanjo telesno aktivnost, še posebej za hojo in kolesarjenje, pa tudi tek in druge dejavnosti v odprtem prostoru. Te dejavnosti, ki se izvajajo na način, da uporabnik premaguje določeno prostorsko razdaljo, z vidika načrtovanja opredeljujemo kot daljinske dejavnosti. Prav te oblike telesne dejavnosti so se v času zaprtja športnih objektov, vadbišč, igrišč itd., pokazale za tiste, ki najbolj nezahtevno in nekonfliktno odgovarjajo na potrebe prebivalcev po aktivnosti in stiku z naravo. Hkrati se je pokazalo, da so možnosti za njihovo izvajanje zelo odvisne od kraja bivanja in dostopnosti do ustreznih površin. Tako se je v vseh občinah odprlo pomembno vprašanje kako, če sploh, so tovrstne ureditve načrtovane, dostopne in urejene ter kako jih je v prihodnosti potrebno načrtovati za izboljšanje stanja.

Telesne dejavnosti s prostorsko načrtovalskega vidika razlikujemo glede na osnovni način njihovega izvajanja - ali potrebujejo sklenjen prostor ali vzpostavljeno in urejeno omrežje poti. Slednje so t.i. daljinske dejavnosti, ki so vezane na večje prostorske razdalje. Njim sorodne so tudi dejavnosti, vezane na vsakodnevno mobilnost, ki jih izvajamo kot način opravljanja poti. Pomembno je upoštevanje teh aktivnosti, tudi glede na pestrost uporabnikov prostora, pomembna njihovo starost, telesno pripravljenost, raznolikost interesov itd. Način urejanja odprtega prostora je potrebno prilagajati raznolikim potrebam, hkrati pa je pomembna preveritev ustreznosti prostora za posamezne dejavnosti. Za spodbujanje daljinskih dejavnosti je ključnega pomena načrtovanje zveznih ureditev dovolj dolgih razdalj, zagotavljanje možnosti izbire daljših in krajših poti, kot tudi zagotavljanje ustrezne opremljenosti, doživljajske kakovosti in varnosti. Različni tipi daljinskih dejavnosti kot so tek, sprehajanje psa, tek na smučeh, jahanje, pohodništvo itd., zahtevajo vsak svoje specifične vidike prostorskih pogojev. V realnem življenju se te dejavnosti pogosto izvajajo na obstoječih poteh preko namenske rabe kmetijstvo in gozd ter v obvodnem prostoru. Za zagotovitev enakovrednih možnosti in nekonfliktno rabo je tovrstne poti potrebno ustrezno predvideti in načrtovati v okviru OPN ter ustrezno uskladiti vidike njihovega upravljanja in vzdrževanja. Še posebno na podeželju se načrtovanju in razvoju javne infrastrukture za daljinske telesne dejavnosti posveča premalo pozornosti, saj imajo prebivalci na videz na razpolago obsežna »zelena« območja. A v praksi so poti pogosto nepovezane, pregrajene ali prekinjene zaradi različnih posegov, številni pa so tudi konflikti z lastniki zemljišč. Tudi sektorski pogledi pogosto niso naklonjeni možnostim so-rabe in večnamenskosti ureditev.

V prispevku bomo utemeljili potrebo po celovitem načrtovanju tovrstnih ureditev na občinski ravni in predstavili ključne načrtovalske vidike za zagotavljanje in spodbujanje aktivnega življenjskega sloga tako v mestu kot na podeželju. Med drugim bomo izpostavili tudi vprašanja glede pristojnosti različnih sektorjev in medsektorskega povezovanja, iskanja sinergij in izzive za zagotavljanje javne dostopnosti in večnamenske rabe območij.

dr. Manca Plazar

Vloga in možnost organiziranosti stanovanjskih sosesk pri obvladovanju pandemije

Več stanovanjskih sosesk v Ljubljani predstavlja primer dobre prakse iz obdobja družbenega planiranja. Soseske Fužine, S-6 v Šiški, Štepanjsko naselje, Murgle in Nove Jarše v Ljubljani predstavljajo primere celovitega družbenega, ekonomskega in prostorskega načrtovanja bivalnega okolja. Mešanje stanovanjskih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti, sobivanje različnih starostnih skupin, ločitev motornega in peš prometa, ustvarjanje javnih in zelenih površin, oblikovanje mreže otroških in športnih igrišč za različne starostne skupine predstavljajo primerno platformo, ki omogoča bolj kakovostno organizacijo načina bivanja tudi v obdobju pandemije.

Značilen primer iz obdobja družbene lastnine predstavlja soseska Nove Jarše. Načrtovana je bila kot celovita mestna soseska za več kot 10.000 prebivalcev. Odlikujejo jo zlasti:

- mešanje stanovanjskih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti s šolo, vrtci, oskrbovanimi stanovanji za starejše, vse na razdalji pešca,
- prostorske možnosti za medgeneracijsko strukturo prebivalcev,
- celovit sistem zelenih in odprtih javnih površin, otroških igrišč in površin za rekreacijo odraslih,
- dosledno ločena peš in motorni promet.

V obdobju pandemije so zaradi dela in izobraževanja na domu, omejitev družbenih in socialnih stikov, izolacije v družinskih in družbenih mehurčkih, omejitev javnega prevoza in drugih omejitev nastale naslednje družbene posledice:

- slabšanje socialnega stanja posameznih skupin prebivalstva in večanje neenakosti,
- stopnjevanje nasilja, zlasti v družinskih mehurčkih,
- težave pri oskrbi posebno v ranljivejših družbenih skupinah,
- pretirana digitalizacija družbe,
- pomanjkanje gibanja vseh skupin prebivalstva,
- socialne in psihološke stiske otrok in odraslih, vpliv na duševno zdravje in dobro počutje,
- splošno zmanjšanje zadovoljstva z življenjem in optimizma glede prihodnosti.

Elementi soseske, ki jih je smiselno razvijati v luči družbenih sprememb, ki jih narekujejo sedanja epidemija Covid-19 in epidemije, ki se bodo občasno še pojavljale, so:

- obseg in opremljenost soseske, ki zagotavlja vse nujne oskrbne in storitvene dejavnosti v razdalji pešca,
- medgeneracijski značaj, ki omogoča varno interakcijo in druženje različnih generacij in družbenih skupin,
- zelo strukturiran sistem odprtega skupnega prostora in skupnih zelenih površin, ki omogočajo varno interakcijo, druženje ter igro otrok in rekreacijo odraslih v različno velikih mehurčkih,
- razvoj varnih oblik druženja in medsosedske pomoči, ki manjšajo pojav neenakosti, psiholoških stisk in nasilja,
- razvejan sistem pešpoti, ki omogoča rekreacijo in povezavo v soseski in z ostalimi soseskami v mestu,

- organizacija vrtca in osnovne šole v soseski, kar omogoča ustvarjanje istih mehurčkov otroških skupin v šoli in v prostem času.

Obdobje pandemije predstavlja priložnost ponovnega oživljanja sosesk. Dobro organizirane soseske s svojo prostorsko strukturo omogočajo kakovostno, izpolnjujoče, družbeno povezano in zdravo okolje. Omogočajo pestrejšo organizacijo načina življenja, organizacijo bivalnih mehurčkov, ki se prilagaja zdravstveni sliki epidemije, druženje otrok različnih starostnih skupin v soseski, priložnosti za druženje odraslih in organizacijo medsosedske pomoči.

mag. Ina Šuklje Erjavec, Jana Kozamernik

Ven za zdravje – vloga zelenih površin v podporo javnemu zdravju

Zdravje prebivalcev je povezano s kakovostjo bivanja v mestih in naseljih, torej s kakovostjo bivalnega okolja, tako notranjega, pa tudi zunanega, odprtega prostora. Še p pomembnejše so s tega vidika zelene površine, ki s svojimi značilnostmi na različne načine prispevajo k ustvarjanju pogojev izboljšanje javnega zdravja. V času pandemije, ki je močno posegla v naše navade in življenjske razmere, se je pokazal dejanski vpliv lokalnega okolja na kakovost bivanja. Prebivalci, ki imajo na razpolago dobro dostopen zunanji prostor, še posebno dovolj razsežne in urejene javne zelene površine, so čas omejitev gibanja lahko preživljali na veliko bolj zdrav in kakovosten način od drugih. Večina držav je gibanje na prostem v času pandemije spodbujala, saj je telesna dejavnost prepoznana kot eden ključnih dejavnikov za ohranjanje in izboljšanje zdravja. Na pomen ustreznega prostorskega načrtovanja in specifično zelenih površin za zagotavljanje javnega zdravja, so že pred izkušnjami s pandemijo, opozarjala številna mednarodna priporočila, smernice in publikacije Svetovne zdravstvene organizacije, pri nas pa tudi Nacionalni programa o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje 2015-2025. Še bolj so se ta vprašanja pričela poudarjati v zadnjem letu in bodo prav gotovo vplivala tudi na prihodnji razvoj mest in naselij.

V Sloveniji se je prvi program, ki je vzpostavil povezavo in sodelovanje med prostorskimi načrtovalci ter strokovnjaki javnega zdravja začel izvajati v obdobju tik pred pandemijo. S Strokovnimi podlagami za prostorsko načrtovanje zelenih površin za spodbujanje telesne dejavnosti prebivalstva oz. publikacijo Ven za zdravje, ki je nastala ob zaključku programa Ministrstva za zdravje (v okviru javnega razpisa na področju prehrane in telesne dejavnosti za zdravje za obdobje 2017-2019; del prizadevanj »Dober tek Slovenija« za več gibanja in zdravo prehrano), so bile vzpostavljene osnove za razumevanje kompleksne povezave med zdravjem, telesno dejavnostjo in načrtovanjem zelenih površin.

Celosten načrtovalski pristop za kakovostno načrtovanje zelenih površin za spodbujanje aktivnega življenjskega sloga, ki poudarja predvsem socialno-zdravstveni vidik načrtovanja od strateške do podrobnejše izvedbene ravni, se nanaša na zagotavljanje enakovrednih možnosti za vse prebivalce ter ustrezne kakovosti zelenih površin in drugih javnih odprtih prostorov. Zagotavljanje enakovrednih možnosti pomeni načrtovanje zelenih površin, ki z ustrezno razporeditvijo, obsegom in povezavami vsem prebivalcem, ne glede na kraj bivanja, zagotavlja javno dostopnost do zelenih površin, ki so primerne za telesne dejavnosti. Številna, s programom naslovljena aktualna, vprašanja o urejanju javnega prostora so prišla še bolj do izraza v času epidemije, saj se je primerjalno in neposredno pokazala vrednost lokalnega okolja, v smislu kako so posamezna naselja in občine opremljene glede javnih zelenih površin, rekreacijskih poti itd. V prispevku bodo predstavljene tudi ugotovitve strokovnih podlag ter oris izvedene analize o preskrbljenosti z zelenimi površinami, kot tudi predlogi za vključitev te vsebine v obvezno sestavino urbanistične zasnove, zeleni sistem mest in naselij.

SKLOP III

Prostorski potenciali za ponovni gospodarski zagon

Oskar Cafuta

Izziv gospodarsko-poslovnih con in njihova prihodnost po pandemiji

V začetku leta 2020 si še nismo predstavljali magnitude sprememb, ki jih pandemija prinaša. Realnost je postala surrealna, mesta so se izpraznila, socialni stiki in dejavnosti pa so se preselili na medmrežje. Slednje je izpostavilo izzive in priložnosti tudi na področju prostorskega načrtovanja. Velike spremembe vsakdana so prinesle novo organizacijo dela (od doma), ki bo pomembno vplivala na nadaljnji razvoj mest ter poslovnih prostorov v okolju. V prispevku podajam razmišljanje, kako bodo te spremembe v načinu življenja in dela vplivale na razvoj in transformacijo mest, zlasti poslovnih prostorov. Članek še posebej izpostavi gospodarsko-poslovne cone, problem njihovega načrtovanja danes ter njihovo ranljivost in potencialne v post-pandemskem času.

Coniranje različnih vrst obrti ter njihova selitev na obrobje mest se je po svetu pričela že pri odmiku industrij iz mestnih jeder ter ustvarjanjem industrijskih con v suburbanih ter ruralnih predelih. S premikom industrije in obrti na obrobje mest, so se premaknile tudi določene zaposlitvene možnosti v mestih, kar je ustvarilo razkorak med bivalnimi in delovnimi pogoji. Medtem, ko je standard mest rasel in nudil zaposlitvene možnosti za visoko izobražene prebivalce, so manj izobraženi delavci živeči v vedno dražjih mestih ostali brez delovnih priložnosti. (Arroyo in drugi, 2017). Podobno coniranje se danes nadaljuje pri gospodarsko-poslovnih conah, ki zagotavljajo službe tudi za visoko izobražene profesionalce. Cone na obrobju mest tako privabljajo vedno več ljudi saj nudijo raznolika delovna mesta, priročen in hiter dostop ter ugodno in enostavno gradnjo poslovnih objektov. Tako cone počasi nadomeščajo dejavnosti, ki so v mestih in tvorijo del mestnega vsakdana a hkrati ne nudijo drugih mestotvornih programov ali življenjskih kvalitet. Na obrobjih mest tako nastajajo imitacije malih novih mest z obratovalnim časom, ki se za vikende spremenijo v mesta duhov in so zgrajena po merilu avtomobila. Poleg tega se takšna območja velikokrat spoprijemajo z neprimerno umestitvijo v prostor in so slabo odporna na finančne krize.

Čas pandemije je bil šok za veliko dejavnosti, hkrati pa je ponudil priložnost za premislek in nov pristop k načrtovanju. Četrta industrijska revolucija je doživela nepredstavljiv pospešek ter poskrbela za uvajanje širše množice v uporabo novih tehnologij. Pojavile so se alternativne organizacije dela (zoomifikacija in delo od doma, lokalni coworking (sodelo) prostori), katerih standardizacija bo ogrozila obstoj konvencionalnih gospodarsko-poslovnih prostorov sočasno pa odprla in podprla nove možnosti načrtovanja le-teh.

Se lahko nekatera delovna mesta različnih obrti vrnejo v mesta in kako? Je možno obstoječe poslovne cone bolje organizirati z novimi programi? Članek bo raziskoval potencialne rešitve in spremembe skozi primere dobre prakse (realizirane ali načrtovane) v Sloveniji in tujini.

doc. dr. Mojca Foški, doc. dr. Gregor Čok, doc. doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, Jana Breznik,
asist. dr. Gašper Mrak

Delo od doma v pogojih pandemije COVID 19

Epidemija COVID-19 (v nadaljevanju epidemija) je s svojim začetkom v marcu 2020 (v Sloveniji) pustila močan pečat tudi na področju dela. Običajni model dela na delovnem mestu v organizaciji zaposlitve se je na mnogih delovnih področjih preoblikoval v delo od doma ali se je delo začasno celo ustavilo (gostinstvo, turizem, ipd). Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1, 2020) izrecno uporablja pojem »delo na domu«, ki ga opredeljuje kot delo na svojem domu ali v prostorih po svoji izbiri, ki so izven delovnih prostorov delodajalca in med to delo uvršča tudi delo na daljavo, ki ga delavec opravlja z uporabo informacijske tehnologije. V strokovni literaturi ločimo tri različne pojme : *delo na domu*, kamor so uvrščene dejavnosti, kjer sta bivanje in opravljanje dejavnosti na istem naslovu (npr. kmetovanje), *delo od doma*, kjer opravljamo delo doma vendar za delodajalca na drugi lokaciji ter teledelo, delo na daljavo, »ang. *teleworking*«
sli »*telecommuting*«, kjer lahko opravljamo delo neodvisno od kraja bivanja z uporabo telekomunikacijskih storitev (IKT). V prispevku razumemo delo od doma kot opravljanje delovnih obveznosti izven običajnega delovnega okolja (lahko doma ali kjerkoli drugje) z uporabo IKT.

V prispevku bodo prikazani rezultati raziskave, s katero smo spremljali spremembe na področju dela od doma v času med epidemijo in ugotavljali splošno oceno izvedbe dela od doma, s posebnim poudarkom na ustreznosti domačega delovnega okolja. V maju 2020 smo izvedli spletno anketo (N=1895). Kar 84,2 % anketirancev se je z delom od doma srečalo prvič, ker so bili zaradi razmer primorani, več kot polovica jih je opravilo od doma ves obseg dela. Le 39,9 % anketirancev je delo opravljalo v delovni sobi, vsi ostali pa v skupnih družinskih prostorih (kuhinja, spalnica, otroška soba ipd.) Anketiranci so bili z domačimi delovnimi pogoji večinoma zadovoljni, to pa lahko koreliramo z boljšo izobrazbo anketirancev in posledično boljšimi materialnimi pogoji ter verjetno tudi z že zagotovljeno opremljenostjo z IKT. Zlasti stanovalci v večstanovanjskih stavbah so pogrešali dodatno sobo v stanovanju ter zunanje prostore (vrt, teraso, zelenice, ipd), kar je še posebej pomembno ob omejevanju gibanja.

Glede na to, da kar 41 % anketirancev živi v individualni stanovanjski hiši, prevladovali pa so anketiranci v primestnih in podeželskih naseljih lahko sklepamo, da so velikost stanovanjskih objektov, možnost aktivnosti na lastnem vrtu, dostopnost do zelenih površin, zelo odločilno vplivali na zadovoljstvo z delovnimi pogoji za delo od doma. Podobno je ugotovila Gurstein (1991), ki je poudarila, da se razlike glede ustreznosti bivališč povežane s statusom delavca, ter da delo od doma poteka veliko bolj udobno v večjih bivališčih. Velika, prevelika individualna bivališča, tako značilna za Slovence, so tako v nastalih razmerah postala celo prednost, četudi niso prilagojena temu načinu dela.

Pričakujemo lahko, da bodo posledice pandemije globoko zarezale tudi v organizacijo dela v prihodnje in v spremenjen odnos med krajem bivanja in dela. Potreba po življenju blizu delavnega mesta v urbanih in zaposlitvenih središčih ne bo več nuja oz. prednost. Posledično se lahko krepi pomen podeželja (tudi v luči samooskrbe). Reorganizacija prostora bo postala nuja oz. smo pri reorganizaciji že v zaostanku.

dr. Barbara Lampič, Lea Rebernik

Dinamika prostorskih sprememb na funkcionalno razvrednotenih območjih kot posledica pandemije

Leta 2017 vzpostavljena prva evidenca funkcionalno razvrednotenih območij v Sloveniji je v pomembnem delu odražala takratne razmere v prostoru in družbi, ki so bile posledice velike gospodarske krize v obdobju 2009 do 2013. Evidentirali smo 1081 območij, ki jih je zaznamovala predhodna človekova dejavnost, ob popisu pa so bila povsem ali v delu opuščena, slabše kakovosti, na številnih so bila prisotna stara in aktualna okoljska bremena ... Posledice gospodarskega zloma in kasneje precejšnjih sprememb smo lahko razbrali v velikem številu evidentiranih opuščenih gradišč, območij prehodne rabe, neizgrajenih in nezapolnjenih poslovnih con, opuščenih območij storitvenih dejavnosti, tudi opuščenih območij industrije ipd.

Ponoven pregled razmer in ažurirana baza ob koncu leta 2020 kaže, kako hitro se družbena in gospodarska slika odrazi tudi v prostorski dinamiki. V zgolj treh letih se je izjemno pospešila gradnja nedograjenih stanovanjskih in industrijsko-poslovnih območij, oživela so številna, skoraj desetletje opuščena gradbišča, nova dejavnost je našla mesto v več let opuščenih industrijskih območjih ipd. Kljub temu smo ob podrobnem ažuriranju popisali 193 novih funkcionalno razvrednotenih območij.

Spremembe smo zaznali na skoraj polovici območij, na 305 smo prepoznali večje spremembe, na 107 območjih pa se je v tem času vzpostavila nova dejavnost, zato smo jih izločili iz evidence. Trenutno smo priča pravi »renesansi« gradbenega sektorja – potekajo veliki nacionalni infrastrukturni projekti, intenzivirala se je gradnja stanovanjskih območij, ambiciozno se načrtujejo tudi druga območja. Prednostno se oživljajo območja industrijske dejavnosti (28), nedograjene stanovanjske soseske (18), dokončale so se številne gradnje na opuščenih gradbiščih (11). Število izdanih gradbenih dovoljenj je poskočilo iz 3443 v letu 2013 na 6800 v letu 2016, a ostaja visoko tudi vsa zadnja leta.

Ob spremljanju vrste in lokacij številnih investicij pa se zdi, da se ponavlja model gradbenega »booma« iz začetka tega stoletja – nove pobude in gradnje se danes odvijajo hitro, pritiski investorjev so veliki in večkrat pogojeni prav s hitrimi odzivi in se pogosto izvajajo brez ustreznih študij in strokovnih podlag. Obstaja velika bojazen, da bo v razmeroma kratkem času, po učinkih pandemije, ki jih bo začutilo gospodarstvo, zastala investicija na marsikaterem območju (in področju). Hkrati že danes zaznavamo, da določene dejavnosti izgubljajo svojo vlogo, predvsem pa so se bistveno spremenile in se še spreminjajo potrebe po prostoru. Pričakujemo lahko opuščanje dela storitvenih dejavnosti, kot so območja trgovin, območja drobnih storitev in pisarniške ter poslovne storitvene dejavnosti ter opuščanje industrijske dejavnosti, kar bo posledica (globalnih) učinkov pandemije v gospodarstvu. Spremenile se bodo potrebe na trgu, dobavne verige, pričakovati je odpuščanje, propad določenih industrijskih obratov, kar se že nakazuje npr. v Adientu Slovenj Gradec, tovarni očal Safilo v Ormožu, ... V prispevku bomo predstavili prevladujoče tokove sprememb na funkcionalno razvrednotenih območjih v obdobju 2017 in 2021 in jih interpretirali v luči širših družbeno-gospodarskih procesov.

doc. dr. Naja Marot, David Klepej, prof. dr. Irena Ograjenšek, Nina Stubičar, Manca Krošelj,
doc. dr. Uroš Horvat

Izzivi mestnega turizma v času pandemije na primeru Mestne občine Ljubljana

V prispevku obravnavamo učinke pandemije COVID-19 na mestni turizem in mestni prostor ter odzive ključnih deležnikov na primeru Mestne občine Ljubljana. Prispevek temelji na dveh raziskavah, izvedenih v času pandemije. V maju in juniju 2020 smo intervjuvali 12 deležnikov mestnega turizma (predstavniki mestnih občin, ponudnikov, lokalnih turističnih organizacij, idr.) o vplivu pandemije na njihovo delo, vplivih na prostor, organizacijo delovanja, prilagoditvah turistične ponudbe ter obstoječih ukrepih za obvladovanje tveganj in pričakovanih glede okrevanja. Strukturiran intervju je bil sestavljen iz 8 vprašanj, pogovori so bili opravljeni preko spleta. V času med avgustom in oktobrom smo anketirali prebivalce (spletni panel), turiste (terenska anketa) in ponudnike turističnih storitev (spletna in telefonska anketa) v mestu. Prebivalci in turisti so nam predstavili svoj pogled na dotedanji razvoj kulturnega turizma v Ljubljani in spremenjeni izkušnji kulture in turizma v času pandemije. Od turističnih ponudnikov (hotelirji, gostinci, vodniki, ponudniki na področju kulture) smo se poučili o obsegu njihovih storitev, odnosu do turistov, zlasti pa spremenjen način poslovanja in (ne)delovanja v času pandemije.

Rezultati kažejo, da upravljalci in ponudniki mestnega turizma niso bili pripravljeni na zdravstveno krizo, saj pred pandemijo tako v obstoječih strateških dokumentih na področju turizma in prostorskega načrtovanja kot tudi po njihovih besedah ni bilo predvidenih omilitvenih ukrepov. Če so imeli spomladi turistični ponudniki še razmeroma mešane občutke glede nadaljnega razvoja turistične sezone/panoge, je bilo v jeseni prisotnega več skepticizma. Kot pozitivne rezultate pandemije so deležniki navedli prilagoditve svoje ponudbe, ugodno sezonsko vstopnico za kulturne ustanove, zmanjšanje okoljsko-prostorskih učinkov turizma in drugo. Od negativnih učinkov pandemije pa je potrebno izpostaviti zlasti zmanjšanje prihodka, odpuščanja zaposlenih (10 % upad stalno zaposlenih, večji upad študentskega dela v sektorju), manjšo družbeno in kulturno pestrost v mestu, slabšo ponudbo in zaprtje posameznih ponudnikov. Preživetje nekaterih ponudnikov je bilo ogroženo že oktobra 2020 oziroma so imeli na voljo sredstva za nadaljnje trimesečne delovanje za čas popolnega zaprtja. Med najbolj prizadete ponudnike v času pandemije smo uvrstili turistične vodnike, organizatorje dogodkov, kongresni turizem, turistične znamenitosti, kulturne ustanove in letalske ponudnike. Na strani povpraševanja prebivalci in turisti poročajo o spremembi potovalnih vzorcev; drugačni izkušnji prostora na destinaciji, saj večinoma potujejo na krajše razdalje in se strožje držijo preventivnih higienskih ukrepov. V Ljubljano so večinoma prihajali individualni turisti, ki jih je zanimal mestni prostor, arhitektura, način življenja v Ljubljani in šele nato klasična kulturna ponudba. Tako prebivalci kot turisti pogrešajo kulturne prireditve, prepovedane zaradi ukrepov za zaježitev pandemije.

Prispevek zaključimo z usmeritvami za prenovo in pripravo bolj prožnostnih politik, ki predvidevajo prilagoditvene ukrepe tako na področju prostorskega načrtovanja kot mestnega turizma ter so zlasti usmerjeni v povečanje sposobnosti hitrega odziva deležnikov na nepredvidene spremembe.

mag. Borut Pegan Žvokelj, dr. Igor Bizjak, Matej Hašaj, Andrej Prevc, prof. dr. Marko Bajec, Aleš Smokvina

Vpliv digitalizacije na upravljanje s prostorom

Slovenija preko različnih aktivnosti izvaja procese, ki bi jo umestile na zemljevid razvojno naprednih držav. Zaradi njene majhnosti je ena od poti tudi pametna specializacija, ki v zadnjih letih nadomešča različne srednjeročne in dolgoročne strateške dokumente. Pomemben element razvoja Slovenije je tudi njen prostorski razvoj. Podobno kot na ostalih področjih se tudi tu pozna vse hitrejši in vedno bolj kompleksen razvoj, ki mu akterji (npr. urbanisti), deležniki (npr. občinski odločevalci) in druge javnosti (npr. prebivalci) težko sledimo.

Največjo omejitev predstavlja človek, ki se lahko pojavlja v različnih vlogah kot so odločevalec, načrtovalec, razvijalec, uporabnik, ali pa samo kot prebivalec. Smo v obdobju, ko nas iz vseh strani zasipajo z različnimi informacijami, rešitvami in storitvami in se pogosto ne znamo pravilno odločiti (ne glede na vlogo). Kako te omejitve zmanjšati? Obstajajo različne poti. V primeru SRIP Pametna mesta in skupnosti gradimo z različnimi strateškimi povezavami verige vednosti. Del takšne povezave je tudi skupni Ekosistem pametnega mesta in Kakovost urbanega bivanja. Ugotovili smo, da smo za različne ciljne skupine bistveno boljše koristni, če delujemo skupaj, saj na ta način lahko vzpostavimo pogoje za vsebinsko in tehnološko podprt razvoj mest in skupnost, kjer bodo lahko ciljne skupine preverjale svoje potrebe, usmeritve in odločitve. Te se razlikujejo po ciljnih skupinah in znotraj ciljnih skupin glede na različne dejavnike okolij, v katera so umeščene.

Digitalizacija lahko pomaga pri obvladovanju in upravljanju prostora. S standardi na področju kakovosti urbanega bivanja določimo okvir kakovosti okolja, s pametnimi senzorji merimo kakovost okolja in s pomočjo digitalnih platform, ki analizirajo podatke pridobljene s strani senzorjev, spremljamo stanje v prostoru. Analize tako pridobljenih podatkov pomagajo odločevalcem, načrtovalcem, investitorjem in javnosti, da lahko načrtujejo, odločajo, investirajo in se strinjajo o predlaganih spremembah v prostoru, vse za doseganje boljše kvalitete bivanja.

V prispevku bomo opisali možnosti, ki se v procesih upravljanja s prostorom razvijajo na področju pametnih mest in skupnosti. Predstavljene bodo usmeritve in prevideni rezultati, ki jih v okviru SRIP PMiS načrtujemo v okviru Ekosistema pametnega mesta in Kakovost urbanega bivanja, ki bodo različnim deležnikom omogočali sprejemanje odločitev, povezanih z upravljanjem s prostorom, še posebej s doseganjem kakovosti bivanja. Predstavljene bodo možnosti, ki jih imajo različne strokovne javnosti pri vključevanju v razvoj analitične platforme za načrtovanje, spremljanje in upravljanje okolij ter tehnološke integracijske platforme za povezovanje in razvoj celovitih rešitev in skupnih storitev na področju kakovosti urbanega bivanja.

Dinamični razvoj družbe in prostora je zelo povezan s stopnjo digitalizacije. Nove (digitalne) tehnologije omogočajo pridobivanje različnih podatkov o in iz prostora, bistveno enostavneje jih je možno povezati in jih uporabiti v različne namene. Lahko že govorimo o hiperprodukciji podatkov, ki se bo z novimi

metodami in pripomočki še povečevala. V zadnjem letu in pol smo lahko spoznali pozitivne in negativne strani digitalizacije.

Na kakšen način smo sposobni sprejeti izzive digitalne družbe, v kateri se bo marsikaj odvijalo hitreje in predvsem drugače. Brez razvoja novih znanj in kompetenc bomo možnosti, ki jih nudi digitalizacija težko izkoristili in uporabili sebi v prid. Nekaj možnih poti bo opisanih tudi v tem prispevku.